

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.109>

РОЛЬ ПАРЛАМЕНТУ В СИСТЕМІ УРЯДУВАННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Турчинов К.О.,

кандидат юридичних наук,

докторант Західноукраїнського національного університету

ORCID: 0009-0005-8620-8770

Турчинов К.О. Роль парламенту в системі урядування: теоретико-правові аспекти.

У статті окреслюються основні функції законодавчих органів. Пропонується модель парламенту, яка відрізняється від традиційної президентсько-гібридної парламентської моделі. Мета статті – дослідити на теоретико-правовому рівні особливості змістовно-організаційних форм та шляхів удосконалення діяльності парламенту як вищого інституту законодавчої влади в країні. Розглядаються детермінанти рівня спроможності і впливу парламенту, а саме: політична та виборча системи; формальні парламентські повноваження; політична воля та політичний простір; технічна спроможність парламентів. Здійснено спробу визначити роль парламенту у формуванні уряду. Розглянуто моделі законодавчих органів, залежно від повноважень та впливу, який вони мають на виконавчу владу. Описано деякі фактори, що впливають на відносну владу законодавчого органу та механізми посилення влади парламенту. В ході дослідження використано аналітичний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий, юридично-догматичний, герменевтичний методи дослідження.

У підсумку зазначено, що основними функціями парламентів є представництво, законотворчість та нагляд. Парламенти можна класифікувати за рядом моделей – від «штампування» законів до трансформаційної моделі та моделі розвитку. Критеріями зростання повноважень і впливу парламенту є тип політичної та виборчої систем, формальні повноваження, бажання політичних лідерів здійснювати владу, політична воля і політичний простір, а також їх технічні можливості. Шляхи, якими вони намагаються підвищити свою ефективність, включають в себе організацію модернізації інституції шляхом створення багатопартійних правлінь, розширення формальних повноважень, більш ефективне використання можливостей і ресурсів, розширення комунікації з громадськістю та професійної підготовки членів парламенту і представників апарату, залучення експертного середовища до розробки та аналізу рішень.

Ключові слова: парламент, законодавча влада, урядування, правове регулювання, функції парламенту, моделі парламенту.

Turchynov K.O. The role of parliament in the system of governance: theoretical and legal aspects.

The article outlines the main functions of legislative bodies and proposes a model of parliament that differs from the traditional presidential-hybrid parliamentary model. The purpose of the article is to research at the theoretical and legal level the specific features of the content and organizational forms and ways of improving the functioning of Parliament as the highest institution of legislative power in the country. The author analyzes the determinants of the level of capacity and influence of parliament, namely: political and electoral systems; formal parliamentary powers; political will and political space; technical capacity of parliaments. An attempt is made to define the role of parliament in government formation. Models of legislative bodies are presented, depending on the powers and influence they have on the executive branch. Some factors affecting the relative power of the legislature and mechanisms for strengthening the power of parliament are described. The study uses analytical, structural-functional, comparative legal, legal-dogmatic, and hermeneutical research methods.

In conclusion, the main functions of parliaments are representation, lawmaking and oversight. Parliaments can be classified according to a number of models, from the «stamping out» of laws to the transformation and development models. Criteria for the growth of parliamentary power and influence include the type of political and electoral systems, formal powers, political leaders' desire to exercise power, political will and political space, and their technical capacities. The ways in which they try to increase their effectiveness include organizing the modernization of their institution by creating multi-party governments, expanding formal powers, more efficient use of opportunities and resources, expanding communication with the public and professional training of members of parliament and staff, and involving the expert community in the development and analysis of decisions.

Key words: parliament, legislature, governance, legal regulation, parliamentary functions, parliamentary models.

Постановка проблеми. Сучасні демократії характеризуються спільним прийняттям рішень законодавчою та виконавчою гілками влади. Як правило, конституція країни формально структурує таку взаємодію. Практичність, пріоритет і звичай поступово заповнюють прогалини, створюючи політичну систему, в рамках якої уряд працює на щоденній основі. Оскільки ці обставини суттєво відрізняються в кожній країні, демократії дуже різняться між собою в тому, як розподіляється політична влада. Для того, щоб законодавці могли виконувати свої функції представництва, нагляду та законотворчості, потрібний певний ступінь співпраці між гілками влади у формуванні політики. Законодавча влада повинна мати певну здатність контролювати виконавчу владу, а виконавча влада – законодавчу.

Роль парламенту в системі урядування залежить від багатьох факторів. Варто особливу увагу зосередити на дослідженні впливу чотирьох факторів: типу політичної і виборчої системи; формальних законодавчих повноважень, політичної волі та політичного простору; технічних можливостей парламенту.

Мета дослідження – на теоретико-правовому рівні пізнати особливості змістовно-організаційних форм та шляхів удосконалення діяльності парламенту як вищого інституту законодавчої влади в країні.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика ролі парламенту як вищого законодавчого органу влади в системі урядування держави набула великої популярності в дослідників різних соціо-гуманітарних спеціальностей, у тому числі у працях вчених-правознавців. Утім варто звернути увагу насамперед на сучасні новаторські підходи до аналізу і трактування парламентаризму як елемента системи урядування, які запропонували ряд зарубіжних дослідників (зокрема, М. Бломгрен, Дж. Валдрон, Ф. Вібрехт, Дж. Джонсон, О. Розенбері, Дж. Харрісон, Д. Ходжес) та українських правників (В. Гошовська, О. Дорош, О. Крисенко, Р. Мартинюк, З. Погорелова). Отож, спробуємо синтезувати наявні новаторські підходи до розуміння означеної проблематики та визначити найбільш оптимальну модель сучасного парламентаризму.

Виклад основного матеріалу. Питання про роль парламенту в урядуванні стало ще більш важливим для розуміння за останнє десятиліття, оскільки все більше країн здійснюють перехід до демократичних форм правління. Ці країни стикаються з новими викликами та водночас можливостями.

Майже у всіх демократичних країнах лідери виконавчої влади (тобто президенти, прем'єр-міністри, міністри), як правило володіють більшою частиною політичної влади, контролюють фінансові ресурси, мають штат співробітників, які займаються розробкою політики та впровадженням законів, управляють державними контрактами, адмініструють державні програми. Незважаючи на домінування виконавчої влади в багатьох країнах, відносний баланс влади між законодавчою та виконавчою гілками влади в країні може бути змінений. Якщо нові законодавчі органи мають намір відігравати центральну роль в управлінні країною, то від самих законодавців залежить створення сильних законодавчих інститутів шляхом утвердження себе в регулярній законотворчій або наглядовій діяльності, або через конкретні структурні зміни шляхом внесення змін до законодавства.

Парламенти відрізняються за кількістю депутатів, способом їх обрання, тривалістю перебування на посаді, відносинами з політичними партіями і виборцями, відносинами з виконавчою владою, обов'язками у сфері законотворчості та бюджетування, наглядом за витратами та діяльністю виконавчої влади, а також іншими параметрами. Утім науковці схильні погоджуватися з тим, що є три функції, спільні для парламентів у демократичних країнах – представництво, законотворчість і нагляд [1, р. 8].

Парламенти представляють розмаїття індивідів і груп у суспільстві. Як вищий законодавчий орган країни, вони встановлюють правила, за якими управляється суспільство. Вони покликані здійснювати нагляд за витратами та діяльністю виконавчої влади. Наявна суттєва різниця в тому, як і наскільки успішно вони виконують ці функції [2].

В усьому світі громадяни схильні ідентифікувати себе з членами парламенту в більш особистий спосіб, ніж з іншими державними службовцями. Виборці кажуть «мій депутат», «мій конгресмен», «мій сенатор», «мій депутат» або «мій представник». Не часто можна почути, як люди говорять про «мого президента», «мого суддю» чи «мого чиновника». На відміну від керівників, які представляють цілі нації, або чиновників і суддів, обов'язком яких є неупереджене виконання і тлумачення законів щодо усіх громадян, законодавці відповідають за виявлення відмінностей у суспільстві і за винесення цих відмінностей на політичну арену [3, с. 121]. Такі відмінності можуть бути пов'язані з географією, етнічною приналежністю, релігією, політичною ідентифікацією, статтю або іншими характеристиками, але очікується, що депутати представлятимуть їх на національному рівні.

Утім представництво передбачає дещо більше, ніж просте проживання в певній місцевості в країні або наявність характеристик, спільних з тими, кого представляємо (наприклад, стать, політичні переконання тощо). Воно передбачає прислухатися до тих, кого представляєш, приймати рішення та здійснювати вплив від їхнього імені. Політолог Нельсон Полсбі називає парламенти «нервовими закінченнями» держави [1, р. 13]. Парламент – це орган влади, який найближче стоїть до людей, а депутати, як ніхто інший з чиновників на національному рівні, повинні бути обізнані з потребами виборців, і від них очікується, що вони будуть реагувати на ці потреби.

Демократичні парламенти є найбільш прозорими та доступними з трьох гілок влади. Більшість парламентів відкривають свої пленарні засідання для громадськості і преси. Усе більше парламентів дозволяють громадянам бути присутніми на засіданнях комітетів. Наприклад, парламент Південної Африки публікує розклад засідань комітетів в Інтернеті [1, 13]. Щоденні випуски новин висвітлюють події в парламенті, і все більше кількість парламентів транслює свої пленарні засідання по телебаченню. Парламенти не лише більш відкриті та доступні, ніж інші гілки влади, але й самі депутати є більш доступними. У багатьох системах представницька функція законодавчого органу включає в себе надання послуг виборцям (наприклад, допомога громадянам у подоланні урядової бюрократії для отримання їхніх пільг, допомога у вирішенні особливих проблем), а також доступ до урядових фондів для проєктів, спрямованих на користь виборців (наприклад, будівництво мостів, клінік, систем водопостачання, шкіл тощо). Парламентарі стають відомими і допомагають забезпечити своє переобрання, надаючи такі послуги.

Друга функція законодавчих органів – ухвалювати закони, правила, які керують суспільством. Ефективні законодавчі органи не лише відображають відмінності в суспільстві, але й повинні досягати згоди щодо політики, оподаткування тощо. Роль парламенту в урядуванні і витрати, з якими групи та окремі особи загалом згодні, залежать від рівня гомогенності суспільства, заможності і типу політичної системи. Спосіб, у який законодавчий орган виконує свою законодавчу функцію, а також його незалежність і сила в законотворчій діяльності варіюється в широкому діапазоні [4, р. 302].

На додаток до представництва інтересів окремих осіб і груп у суспільстві та формування політики і бюджетів, які керують суспільством і розподіляють багатство, законодавчі органи здійснюють нагляд за діями і витратами виконавчої гілки влади. Нагляд є однією з функцій «стримування і протидії» законодавчого органу, за допомогою якої він прагне гарантувати, що програми виконуються законно, ефективно і для тих цілей, для яких вони були призначені. Здійснюючи нагляд, парламенти аналізують урядові витрати та діяльність щоб визначити, чи були гроші витрачені належним чином, і ставлять питання про «співвідношення ціни та якості». Різні політичні системи практикують нагляд по-різному. Політична структура країни, формальні повноваження контролю та доступ до бюджетних коштів – все це впливає на практику нагляду. Законодавчі інструменти нагляду включають період запитань до міністрів, використання комітетів з питань державних рахунків, інвестиційних та відомчих комітетів, генеральних аудиторів, виклик до суду та інші повноваження судового типу. Підвищена національна та міжнародна увага до урядової корупції на національному та міжнародному рівнях в останні роки призвела до більшої уваги до цього аспекту парламентської відповідальності.

Повноваження парламенту щодо притягнення виконавчої влади до відповідальності залежать від ряду факторів. Можна уявити собі парламентську владу як таку, що рухається вздовж континууму від незначної незалежності та влади до дуже впливових і активних законодавчих органів. Роботу найпростіших законодавчих органів розглядають як «штампування» [1]. Ці органи просто схвалюють рішення, прийняті на інших рівнях політичної системи, зазвичай партіями та/або виконавчою владою. Вони часто асоціюються з комуністичними або тоталітарними країнами, де рішення приймаються лідером або правлячою партією, а парламент, як очікується, просто схвалює їхні рішення. Оскільки вимоги до них невеликі, законодавчі акти не потребують особливої внутрішньої структури та експертного супроводу, а тому й не вимагають тривалої процедури прийняття. До таких законодавчих органів відносять ряд авторитарних і тоталітарних держав минулого та сучасності. Термін «штампований» зазвичай означає недемократичний, але це також може стосуватися таких органів, як американська Колегія виборників США, делегати якої, як правило, голосують відповідно до диктату тих, хто їх відправив, а не відповідно до особистої думки. Такі законодавчі органи є найдешевшими в управлінні.

Як зазначає Дж. Джонсон, «парламенти-арени» є більш потужними, ніж «парламенти-штампи», і є місцями реальних дискусій, виступів і дебатів» [1, р. 5]. Політичні ініціативи все ще надходять з-поза меж законодавчого органу, як правило, від виконавчої влади або політичних партій. У законодавчих органах артикулюються розбіжності в суспільстві, а дії та плани урядовців оцінюються з точки зору їхнього впливу. Утім такого типу парламенти зазвичай не ініціюють і не розробляють

політичні пропозиції [5, с. 458]. Потреби в інформації у таких законодавчих органів більші. Вони потребують достатньої внутрішньої спроможності для організації дебатів, та спроможності аналізувати пропозиції з метою їх критичного осмислення.

Третій тип парламенту – т. зв. «трансформаційні» парламенти можуть змінювати політику і бюджет, запропоновані урядом, і навіть ініціювати власну політику [1, р. 6]. Не дивно, що трансформаційні законодавчі органи є найдорожчими. Вони мають дуже складну внутрішню структуру (в тому числі сильні системи комітетів), великі інформаційні потреби і значною мірою залежать від висококваліфікованого професійного персоналу. Конгрес США вважають найкращим прикладом трансформаційного законодавчого органу [6, р. 456].

Четвертий тип законодавчої влади називають «законодавчим органом, що розвивається». Він перебуває у процесі переходу від одного типу до іншого [1, р. 7]. У світі є кілька законодавчих органів, які здійснюють більший вплив на урядову політику і їх можна класифікувати як законодавчі органи, що розвиваються. Розширення їхніх повноважень зазвичай вимагає значних законодавчих змін, серед яких – внесення змін до правил і процедур, створення сильних комітетів, розширення штату професійних працівників, розробка більш досконалих інформаційних систем тощо.

Конгрес Мексики, Парламенти Кенії та Уганди можна віднести до законодавчих органів, що розвиваються. В Мексиці та Уганді створили професійні бюджетні офіси, що допомогло цим парламентам відігравати більш активну роль у бюджетному процесі. Усі три законодавчі органи розширили штат професійних працівників, а Кенія та Уганда зробили свою адміністрацію незалежною. Штатні працівники більше не є державними службовцями [1, р. 8]. Парламенти також тепер встановлюють свої власні бюджети. Нові законодавчі органи потребують професійного персоналу, інформаційних систем, офісних приміщень, та інших можливостей, які дозволять розширити свої бюджетні, політичні та наглядові функції. Депутати вимагають більшого від працівників апарату парламенту, які повинні швидше реагувати, працювати швидше і робити більше [6, р. 132].

Баланс політичної влади в будь-якій політичній системі постійно змінюється, причому законодавча влада то набуває, то втрачає силу по відношенню до виконавчої. У збалансованих урядах гілки влади стримують одна одну, так що жодна з них не стає надмірно сильною по відношенню до інших. Поширеною проблемою в країнах, що розвиваються, є те, що законодавча влада, як правило, набагато слабша за виконавчу. Система стримувань і противаг у демократії покликана утримувати будь-яку гілку влади від отримання надмірної влади, і це може стосуватися навіть парламентської влади [7, с. 29].

Кілька факторів допомагають визначити рівень незалежності та повноважень парламенту, а також те, якій з чотирьох розглянутих моделей він відповідає. Ідеться про такі фактори: політичної та виборчої системи; формальні законодавчі повноваження; політична воля; технічна спроможність.

Ступінь поділу або єдності між законодавчою та виконавчою гілками влади є, мабуть, головним фактором, що визначає силу та незалежність законодавчої влади. Зокрема, чим чіткіше розмежування між виконавчою та законодавчою гілками влади, тим буде ставати більш незалежною законотворча діяльність парламенту. У випадку парламентських систем партія або коаліція парламентської більшості обирає главу виконавчої влади із своїх членів. Члени кабінету міністрів також призначаються з числа представників парламентської більшості. Така єдність між законодавчою та виконавчою гілками влади не стимулює законодавчу владу розвивати сильну систему комітетів або глибоку політичну експертизу, які можна було б використовувати для протистояння виконавчій владі [8].

Відкритий конфлікт між виконавчою та законодавчою владою не є поширеним явищем у парламентських системах. Парламент, швидше за все, не буде здійснювати агресивний нагляд за діяльністю уряду. Утім, розбіжності всередині правлячої коаліції можуть послабити єдність між виконавчою владою і парламентом [9]. У президентських системах, навпаки, президент і парламент обираються окремо, від різних виборчих округів і часто на різні терміни. Президент обирає кабінет міністрів з-поза меж парламенту. Термін повноважень президента і парламенту є фіксованим, а долі парламенту і президента не пов'язані між собою, оскільки вони не переплітаються, як це відбувається в парламентських системах. Коли уряд розділений таким чином, у парламенту з'являються стимули до створення сильних, ефективних комітетів і дієвості конкурентної законотворчої ролі [10].

Ці стимули, однак, не означають, що законодавчий орган обов'язково стане потужною, незалежною інституцією. Відсутність політичної волі до розвитку сильного законодавчого органу, погана інфраструктура, сильний

контроль політичних партій ззовні, традиція мовчазної згоди з сильною виконавчою владою – все це зменшує ймовірність того, що законодавча влада стане сильною і незалежною інституцією.

Багато національних асамблей насправді є гібридом, що має ознаки як президентської, так і парламентської системи. Деякі країни обирають президента на прямих загальнонаціональних виборах, як у президентських системах, але президент обирає міністрів з парламенту, як у парламентських системах.

Хоча найсильніші законодавчі органи в президентських системах будуть сильнішими і більш незалежними, ніж найсильніші парламенти в парламентських системах, існують значні варіації. Законодавчі органи в президентських системах з дуже сильними політичними партіями або слабкою внутрішньою конкуренцією можуть бути сильнішими, ніж парламенти в парламентських системах [11].

Члени парламенту в кожній країні повинні перемогти на виборах, щоб потрапити до парламенту і залишитися на посаді. Але система, за допомогою якої вони змагаються, впливатиме на їхні стосунки з виборцями та незалежність після того, як вони обіймуть свої посади. Депутати, обрані в одномандатних округах (також званих мажоритарними округами), де виборці в певній географічній області голосують безпосередньо за кандидата, і перемагає кандидат, який отримує найбільшу кількість голосів, ймовірно, буде більш незалежним і чутливим до виборців, ніж депутати, обрані за пропорційною виборчою системою. Особливо, якщо виборчі округи досить малі, а вибори проводяться часто, то депутати, обрані за пропорційною системою, можуть бути більш незалежними та відповідальними перед виборцями, ніж до своїх політичних партій, які їх обрали [10]. Однак, навіть в одномандатних округах незалежність депутатів може знижуватися під впливом кількох чинників. Якщо політичні партії дуже сильні, якщо кандидати потребують партійної підтримки, щоб балотуватися, якщо вони покладаються на партійний патронат для отримання посад у парламенті, якщо вони є членами парламенту в парламентській системі, або якщо вони залежать від партії у фінансуванні своєї виборчої кампанії, незалежність депутатів буде перевірена. Партії мають у своєму розпорядженні кілька «батоїв і пряників», що здатні забезпечити партійну дисципліну, навіть в одномандатних округах [1]. За цією системою обирають членів парламенту у США і Великій Британії.

У системах пропорційного представництва навпаки, кандидати розміщуються у списку, і громадяни голосують за партії, а не за кандидатів безпосередньо. Відсоток голосів, який набирає партія, а не кандидат, визначає, чи буде він обраний до парламенту. Якщо, наприклад, партія отримує 40% голосів виборців на виборах, то обраними стають 40% найкращих кандидатів з її списку. Члени парламенту в системах піару, як правило, найбільш чутливі до лідерів своїх партій, які визначають, чи буде кандидат розміщений у партійному списку на виборах і де саме буде розміщений у партійному списку на наступних виборах.

Формальні повноваження парламенту, зазвичай визначені в його конституції та регламенті (або правилах процедури), є ще одним фактором, який допомагає визначити його незалежність і владу. Деякі парламенти мають широкі формальні повноваження, що дозволяють депутатам і комітетам вносити законопроекти, ухвалювати закони, кардинально змінювати податкові та видаткові плани виконавчої влади, а також вимагати від виконавчої влади отримання схвалення парламенту.

Законодавчі органи в президентських системах, як правило, володіють більшими формальними повноваженнями, ніж у парламентських. Однак парламентські системи мають механізми нагляду, які не так часто зустрічаються в інших країнах. Парламентські системи мають механізми нагляду, які не властиві президентським системам, зокрема, періоди запитань до міністрів і комітетів з питань державних рахунків. Багато парламентів використовують ці повноваження для здійснення більш ретельного контролю, ніж їхні президентські колеги.

Політичний простір це готовність інших учасників політичного середовища поступитися або по У парламентах, де партійна дисципліна сильна, використання наявного політичного простору, а також будь-які спроби розширити політичний простір значною мірою визначається позицією політичної партії.

Технічна здатність парламенту ефективно здійснювати свої представницькі, законодавчі та контрольні функції певною мірою залежить від його управлінської та технічної спроможності. Вислуховування громадян та опрацювання їхніх пропозицій, пошук та врахування думок експертів, громадян та опрацювання їхніх пропозицій, розробка поправок до закону потребують ефективних систем та експертів для укомплектування штату та управління цими ефективними системами [1]. Більшість зусиль, спрямованих на посилення парламенту, сьогодні зосереджені на розбудові його спроможності - зміцненні менеджменту, інфраструктури і кадрового забезпечення. Ті, хто займається зміцненням своїх парламентів, знають, що цей процес ставить їхні інституції під величезне навантаження. Сильніші парламенти потребують більшої кількості експертів, щоб задовольнити свої більші інформаційні потреби, а також швидших, ефективніших і краще скоординованих адміністративних систем. Потреба у швидкій реформі є особливо складною для традиційних, ієрархічних законодавчих органів, які покладаються на давно усталені традиції та процедури.

Як зазначалося раніше в обговоренні моделей парламентської влади, ми відзначали, що їхня влада має припливи і відпливи і припливи, що парламенти стають сильнішими і слабшими по відношенню до інших політичних акторів.

Сьогодні парламенти в кількох регіонах світу розширюють свої повноваження і стають більш ефективними. Законодавчі органи досягають найбільшого успіху у зміцненні себе як інституції, коли лідери та депутати об'єднуються, незважаючи на партійні та інші розбіжності, і співпрацюють задля розбудови законодавчого органу. Під їхнім керівництвом законодавчі органи змогли залучити додатковий персонал і вдосконалити свої інформаційні системи. Законодавчим органам не завжди потрібно розширювати свої повноваження; часто їм просто потрібно використовувати свої повноваження більш ефективно і творчо. Комітети з питань державних рахунків, які не мають повноважень для критики чи примусу до виконання повноважень, наприклад, можуть чинити тиск на уряд з метою зниження рівня корупції шляхом оприлюднення результатів і висновків своїх розслідувань.

З часів Другої світової війни роль уряду в суспільстві значно зросла, так само як рівень і типи експертних знань, яких потребують уряди. У міру того, як уряди розширювалися і професіоналізувалися, законодавчі органи відставали навіть у заможних країнах із системами поділу влади. Щоб виправити цей дисбаланс і продовжувати відігравати значущу роль у законотворчості та нагляді, Конгрес США створив кілька нових професійних агентств. У Конгресі створили Офіс загальної бухгалтерської звітності, Дослідницьку службу Конгресу та Бюджетне управління Конгресу.

Сучасні парламенти потребують інформаційних систем, включаючи інтернет-системи для внутрішньої комунікації, високошвидкісне підключення до Інтернету. Ряд парламентів зараз транслюють парламентські засідання по радіо і телебаченню. Зі збільшенням обсягу роботи, кількості засідань комітетів, прагненням парламентів робити більше справ швидше, адміністративні процедури часто потребують спрощення та упорядкування. Форми та процедури повинні бути встановлені таким чином, щоб співробітники могли здійснювати рутинні закупівлі та проводити процедури швидко та прозоро.

Реформа регламенту є однією з найскладніших і політично чутливою сферою реформ, оскільки парламентські правила допомагають визначити, де знаходиться парламентська влада, а ті, хто перебуває при владі, можуть і не підтримувати зміни. Тут в нагоді стають нові форми роботи. Наприклад, виїзні наради, засідання комітетів для формування порядку денного парламентських сесій, публічні слухання тощо. парламенти в усьому світі розбудовують новий експертний потенціал. Деякі з них створили парламентські дослідницькі офіси, співробітники яких проводять дослідження для комітетів і депутатів. Інші створили бюджетні або фінансові офіси, які інтерпретують складні бюджети виконавчої влади для членів парламенту і допомагають у виконанні їхніх наглядових функцій. Окремі парламенти навіть створюють районні офіси для членів парламенту, що робить парламентарів більш доступними для виборців. Засновують відділи зі зв'язків з громадськістю або прес-служби для надання інформації пресі та громадськості про дії парламенту.

Важливим напрямом організаційної роботи сучасних парламентів є освітня компонента. Нові члени парламенту або члени парламенту, які бажають стати більш ефективними, отримують користь від декількох видів навчання, що надаються парламентами. Орієнтаційні програми знайомлять нових членів парламенту із законодавчими можливостями та їхніми новими обов'язками, а також допомагають повернутися до роботи. Депутати в деяких країнах користуються перевагами комп'ютерних навчальних програм. Навіть парламентське стажування для студентів або нещодавніх випускників університетів стає все більш поширеним явищем.

Висновки. Основними функціями парламентів є представництво, законотворчість та нагляд. Парламенти можна класифікувати за рядом моделей, від «штампування» законів до трансформаційної та моделі розвитку. Різне збільшення кількості демократичних і вільних держав за останні тридцять років означало, що значна кількість законодавчих органів тепер можна класифікувати як такі, що розвиваються, як законодавчі органи, які намагаються досягати успіху у цій справі – стати більш потужними і незалежними. Критеріями успіху останньої є тип політичної та виборчої систем, формальні повноваження, бажання політичних лідерів здійснювати владу і готовність інших політичних акторів дозволити їм це робити (політична воля і політичний простір), а також їх технічні можливості. Шляхи, якими вони намагаються підвищити свою ефективність, включають в себе організацію модернізації своєї інституції шляхом створення багатопартійних правлінь, розширення формальних повноважень, більш ефективного використання можливостей і ресурсів, розширення комунікації з громадськістю та професійної підготовки членів парламенту і представників його апарату, залучення експертного середовища до розробки та аналізу ефективності рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Johnson John K. The Role of Parliament in Government. Washington; World Bank Institute, 2005. 23 p.
2. Мартинюк Р.С. Перспективи розвитку парламентаризму як форми правління в Україні. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2012. № 1(5). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12mrspvu.pdf> (дата звернення: 10.01.2025).
3. Крисенко О. Напівпрезидентська форма правління: одель інституційної стабілізації влади для України. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2008. № 825. С. 121.
4. Harrison, J. Legislative Power and Judicial Power. *Constitutional Commentary*. 2016. Vol. 31, pp. 295–316.
5. Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього: монографія / авт. кол. Л.Г. Комаха, І.В. Алексеєнко, В.А. Гошовська та ін.; за заг. ред. Л.Г. Комахи, І.В. Алексеєнко. Київ: Київський університет, 2022. 976 с.
6. Blomgren M., Rozenbery O. (Eds). *Parliamentary Roles in Modern Legislatures*. 1st Edition. London: Routledge, 2012. 272 p.
7. Погорєлова З.О. Законодавча влада як легітимна основа законотворчої діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія *Право*. 2021. Вип. 66. С. 19–26.
8. Waldron J.J. Legislation. In *The Blackwell Guide to the Philosophy of Law and Legal Theory*. Edited by Martin P. Golding and William A. Edmundson. 2005. URL: https://www.academia.edu/8273778/The_Blackwell_Guide_to_the_Philosophy_of_Law_and_Legal_Theory (дата звернення: 20.01.2025).
9. Wiebrecht F. The black box of authoritarian legislatures. *The Loop*. 2022. URL: <https://theloop.espr.eu/the-black-box-of-authoritarian-legislatures/> (дата звернення: 10.01.2025).
10. Hodges D.C. Political Democracy: Its Informal Content. *The American Journal of Economics and Sociology*. 2020. Vol. 24, Issue 1, pp. 9–20. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1536-7150.1965.tb02887> (дата звернення: 02.01.2025).
11. Cheibub J.A. *Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy*. Cambridge University Press, 2006.
12. Дорош О.А. Парламентський контроль. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: матеріали І науково-практичної конференції (30 квітня 201 р.)*. Львів. Львів, 2015. С. 171–176.